

De samenhang tussen ouderlijke conflicten, echtscheiding en het zelfvertrouwen van jongeren

Eveline Zaalberg

Juni, 2008

De samenhang tussen ouderlijke conflicten, echtscheiding en het zelfvertrouwen van jongeren

Student: Eveline Zaalberg
Studentnummer: 3074625
Module: Thesis Master Orthopedagogiek 2007 – 2008
Werkveld: Jeugdzorg, Universiteit Utrecht
Thesisdocent: Dr. I. E. van der Valk
Tweede lezer: Dr. A. P. Spruijt
Datum: 27-06-2008

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Voorwoord	4
Samenvatting	5
Introductie	5
<i>Echtscheiding</i>	7
<i>Zelfvertrouwen</i>	7
<i>Ouderlijke conflicten</i>	8
<i>Sekse</i>	10
Probleemstelling en vraagstelling	10
Methode	12
<i>Steekproef</i>	12
<i>Instrumenten</i>	13
<i>Analyseprocedure</i>	13
Resultaten	14
Conclusie	20
Discussie	22
Literatuur	24
Summary	26

VOORWOORD

Onderdeel van de Master Orthopedagogiek aan de Universiteit Utrecht was het schrijven van een thesis. Omdat ik geen stage liep ten tijde van de start van het collegejaar heb ik ervoor gekozen om me aan te sluiten bij lopend onderzoek van de Universiteit Utrecht. Het uitgangspunt hierbij was voor mij het onderzoek van dr. Inge van der Valk over de gevolgen van echtscheiding. Vooral de complexiteit van dit onderwerp sprak me aan. Er is al veel over geschreven in wetenschappelijke artikelen. Uit de literatuur kwam echter al vrij snel naar voren dat er niet eenduidig gedacht werd over de gevolgen van een echtscheiding voor kinderen. Wel stond vast dat vooral het zelfvertrouwen van jongeren te lijden heeft onder een echtscheiding. Toen ontstond bij mij de vraag of echtscheiding op zich een relatie heeft met het zelfvertrouwen van jongeren of dat het te maken heeft met factoren die met een echtscheiding samenhangen zoals bijvoorbeeld ouderlijke conflicten. En hoe zit het dan met ouderlijke conflicten die plaatsvinden in intacte gezinnen, vertonen die ook een samenhang met het zelfvertrouwen van jongeren? Al snel had ik een idee over wat ik wilde onderzoeken. Ik wilde gaan kijken naar de samenhang tussen echtscheiding, ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren.

Ik wil bij deze allereerst mijn thesisbegeleider Inge van der Valk bedanken voor haar goede begeleiding tijdens het schrijfproces. In het begin leek het een onmogelijke opgave om zelf een complete thesis te schrijven maar door haar goede hulp in elke stap van het proces ging ik er steeds meer in geloven. Met haar enthousiasme en hart voor het onderwerp heeft ze mijn thesis regelmatig van nuttige feedback voorzien waardoor ik weer op weg kon. Daarnaast wil ik Ed Spruijt bedanken voor het gebruik van zijn databestand over jongeren en gezinnen. Verder wil ik mijn medestudente Marieneke Ganzinga bedanken voor alle tijd die ze erin heeft gestoken om mijn thesis van feedback te voorzien. Als laatste gaat mijn dank uit naar mijn moeder die, zoals het een echte schooljuf betaamt, met haar rode pen alle spel- en taalfouten uit mijn thesis gehaald heeft.

De samenhang tussen ouderlijke conflicten, scheiding en het zelfvertrouwen van jongeren

E. Zaalberg

Universiteit Utrecht

SAMENVATTING

Achtergrond: Er is al veel onderzoek gedaan naar echtscheiding en de gevolgen hiervan op probleemgedrag bij jongeren. Dit onderzoek richt zich specifiek op de gevolgen van echtscheiding op het zelfvertrouwen van jongeren. Daarnaast staat de vraag centraal of echtscheiding op zich, of de mate van ouderlijke conflicten die hiermee samenhangen een relatie hebben met het zelfvertrouwen van jongeren. De relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen zal worden onderzocht in zowel intacte als gescheiden gezinnen. Daarnaast zal er een onderscheid gemaakt worden naar sekse van de jongere.

Methode: Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zal er gebruik worden gemaakt van data die in 2006 verzameld zijn bij survey-onderzoek door dr. Spruijt. De ondervraagde jongeren zijn afkomstig van twintig middelbare scholen in Nederland. De totale steekproef bedroeg 1632 jongeren in de leeftijd van 12 tot 16 jaar. **Resultaten:** Er blijkt geen significant verschil te zijn in het gemiddelde zelfvertrouwen van jongeren uit intacte gezinnen en jongeren uit gescheiden gezinnen. Wel blijken ouderlijke conflicten negatief samen te hangen met het zelfvertrouwen van jongeren. Deze relatie is sterker bij jongeren uit intacte gezinnen dan bij jongeren uit gescheiden gezinnen. Daarnaast is deze relatie sterker voor meisjes dan voor jongens. Het verband tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen is het grootst bij meisjes uit intacte gezinnen. **Discussie:** Er is sprake van een groot verschil in aantal respondenten uit intacte gezinnen (ongeveer 600) en gescheiden gezinnen (ongeveer 100). Mogelijk zijn hierdoor sommige uitkomsten niet significant vanwege de kleine power. Verder is het van belang om te melden dat interventieprogramma's die zich richten op het vergroten van het zelfvertrouwen bij ouderlijke conflicten specifiek moeten kijken naar meisjes en jongens uit intacte gezinnen.

Steekwoorden: (echt)scheiding, ouderlijke conflicten, zelfvertrouwen, jongeren.

INTRODUCTIE

Het aantal scheidingen in Nederland vertoont de laatste jaren een stabiele tot licht stijgende lijn. Dit geldt ook voor het aantal jongeren dat er per jaar mee te maken krijgt. In 1992 vonden er nog 30.500 scheidingen plaats waarbij 25.700 minderjarige kinderen waren betrokken, in 2001 waren dit 37.000 scheidingen waarbij 36.500 kinderen betrokken waren (CBS, 2004). Uit cijfers van het CBS blijkt verder dat bij ongeveer de helft van de scheidingen minderjarige jongeren zijn betrokken (CBS, 2004). In Tabel 1 staat een aantal

belangrijke cijfers vermeld. Vanaf 2002 is het mogelijk om zonder de rechter te scheiden (de zogenaamde flitsscheiding) en dit verklaart de schijnbare daling in 2002 en 2003.

Tabel 1

Echtscheidingen en minderjarige kinderen

jaar	aantal scheidingen	scheidingen met kinderen	aantal kinderen
2000	34.500	18.000	33.000
2001	37.000	19.500	36.500
2002	33.000 *	19.000	35.000
2003	32.000 *	18.500	34.000

* exclusief flitsscheidingen (ca. 5000 per jaar). Bron: CBS, 2004

Nu bekend is dat bij ongeveer de helft van de scheidingen minderjarige jongeren betrokken zijn is het belangrijk om te weten wat de gevolgen daarvan zijn voor deze jongeren. Zowel nationaal als internationaal onderzoek toont aan dat ouderlijke scheiding in het algemeen kleine negatieve effecten heeft voor kinderen. Scheidingen waarin veel ouderlijke conflicten voorkomen zijn echter zowel op korte als op langere termijn veel negatiever voor kinderen dan scheidingen waarbij weinig tot geen ouderlijke conflicten voorkomen. De verwachting uit de jaren tachtig van de vorige eeuw dat de negatieve effecten voor kinderen langzamerhand wel minder zouden worden, omdat echtscheiding steeds vaker voorkomt, blijkt niet te kloppen. De negatieve gevolgen van scheiding voor kinderen worden eerder groter dan kleiner (Amato, 2001).

Het globale doel van dit onderzoek is om via vragenlijstonderzoek meer inzicht te krijgen in het verband tussen scheiding, ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen bij jongeren. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen inzicht geven in de relatie tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren uit zowel intacte als gescheiden gezinnen. Kennis over deze relatie kan leiden tot het beter begeleiden van jongeren na een scheiding en nuttig zijn bij echtscheidingsprocedures. Daarnaast kan dit onderzoek bijdragen aan interventieontwikkeling voor kinderen in echtscheidingssituaties. Wellicht zal er in de toekomst meer rekening worden gehouden met de invloed die ouderlijke conflicten hebben op het zelfvertrouwen van jongeren.

In de komende paragrafen zal verder in worden gegaan op echtscheiding en ouderlijke conflicten en de invloed hiervan op het zelfvertrouwen van jongeren. Ook komt de rol van sekse aan de orde.

Echtscheiding

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat jongeren na een ouderlijke scheiding een hoger risico hebben op het ontwikkelen van probleemgedrag in vergelijking met hun leeftijdsgenoten uit intacte gezinnen (o.a. Amato, & Keith, 1991; VanderValk, & Spruijt, 2004). Het probleemgedrag kan zich in verschillende domeinen voordoen. Zo doen kinderen uit een scheidingsgezin het gemiddeld slechter op school dan leeftijdsgenootjes uit intacte gezinnen (Amato, 2001). Dit geldt ook voor aan school gerelateerde gedragsproblemen zoals concentratieproblemen, spijbelen en wangedrag op school (Emery, 1999, zoals geciteerd in VanderValk, & Spruijt, 2004). Verder vertonen kinderen uit scheidingsgezinnen gemiddeld meer internaliserend probleemgedrag zoals angst en depressie en hebben ze over het algemeen een lager gevoel van welbevinden, minder gevoel van zelfcontrole, ervaren ze meer stress en hebben ze minder zelfvertrouwen dan kinderen uit intacte gezinnen (Amato, 2001; Amato & Keith, 1991). In de volgende paragraaf zal dieper op het begrip zelfvertrouwen worden ingegaan.

Zelfvertrouwen

Zelfvertrouwen kan worden omschreven als de gevoelens en gedachten die iemand heeft over zijn kwaliteiten. Dit gaat ook over de waarde die je als persoon aan jezelf toekent, het gevoel dat je een doel hebt in het leven en het gevoel dat je geliefd bent door anderen (Pawel, 2001). Een gezond zelfvertrouwen zorgt ervoor dat men zich zelfverzekerd en onafhankelijk voelt en dat men bereid is om nieuwe dingen te proberen. Iemand met een goed zelfvertrouwen accepteert zichzelf zoals hij is met zowel de goede als minder goede eigenschappen en werkt eraan om zichzelf te verbeteren (Pawel, 2001). Zelfvertrouwen wordt gezien als een belangrijke indicator van psychologisch welbevinden en het succesvol aangaan van sociale relaties (Seidah & Bouffard, 2007). Het is de hoeksteen van sociale en emotionele ontwikkeling (Davis-Kean & Sandler, 2001). Een goed zelfvertrouwen is daarom belangrijk voor jongeren om zichzelf optimaal te ontwikkelen.

Wanneer er sprake is van ernstige ouderlijke conflicten en/of een scheiding kan het zelfvertrouwen van jongeren een deuk oplopen (Seidah & Bouffard, 2007). Het uit elkaar vallen van een gezin kan ondermeer een aantal veranderingen met zich mee brengen zoals een verhuizing, verlies van vriendschappen, minder inkomen, weinig contact met de andere ouder en verandering in de relatie met de ouder waar het kind bij woont (Hanson, 1999). Het zelfvertrouwen kan hierdoor aangetast worden.

Een scheiding is voor jongeren niet alleen een pijnlijke gebeurtenis, maar een langdurig proces waarin de altijd zo vanzelfsprekende verbondenheid met beide ouders verandert. Het komt vaak voor dat ouders veelvuldig en openlijk ruzie met elkaar maken en minder tijd en aandacht voor hun kinderen hebben (Spruijt, 2006). Conflicten tussen de ouders kunnen leiden tot boosheid, onbegrip en angst bij de jongeren. Het risico is aanwezig dat jongeren betrokken raken bij de ouderlijke ruzie, ze kunnen de ouders als goed voorbeeld verliezen en leren niet om problemen op een positieve manier op te lossen. Veel jongeren verliezen daardoor een deel van hun zelfvertrouwen en hun basisvertrouwen in de wereld (Smulders-Groenhuijsen, 2002).

Studies uit de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw tonen verschillende (soms tegenstrijdige) opvattingen over de samenhang tussen een scheiding en het zelfvertrouwen (VanPeer, 2006). Er worden drie verschillende reeksen studies onderscheiden. De eerste is dat kinderen in gescheiden gezinnen een lagere eigenwaarde en minder zelfvertrouwen hebben dan kinderen uit intacte gezinnen. Bij deze studies werd de invloed van ouderlijke conflicten niet meegenomen. De tweede opvatting is dat de structuur van een gezin waarin kinderen opgroeien nauwelijks invloed heeft op de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van kinderen. De derde opvatting tenslotte is dat niet de veranderde gezinsstructuur, maar de aanwezigheid van ouderlijke conflicten en vijandigheid tussen de ouders de eigenwaarde en het zelfvertrouwen van kinderen negatief beïnvloeden (Garber, 1992; VanPeer, 2006). Vooral de laatste opvatting krijgt recent veel aandacht en wordt ook door Amato (2001) en Amato en Keith (1991) onderschreven.

Ouderlijke conflicten

Zoals hiervoor al besproken, is het de vraag of een scheiding op zich zorgt voor een verhoogde kans op probleemgedrag of dat dit komt door factoren die met de scheiding te maken hebben. Niet zozeer de verandering in gezinsstatus op zich, maar de ernstige ouderlijke conflicten die hier vaak mee gepaard gaan worden deels verantwoordelijk gehouden voor de negatieve gevolgen voor kinderen (Dronkers, 1999; Grych & Fincham, 2001). Het blijkt dat de mate van ouderlijke conflicten een belangrijke factor is bij het ontwikkelen van probleemgedrag, zowel in scheidingsgezinnen als intacte gezinnen. Voortdurende ouderlijke ruzies hebben diverse negatieve gevolgen voor kinderen (Grych & Fincham, 2001). Als ouders in staat zijn hun conflicten te beheersen en hun best doen om tenminste over de kinderen met elkaar te blijven communiceren, dan zijn de gevolgen voor kinderen meestal niet zo ernstig. Maar als ouders openlijk en langdurig ruzie maken, wordt het voor kinderen

veel erger. Een leefomgeving waarin de ouders niet ophouden openlijk te ruziën is de slechtst denkbare opvoedingssituatie voor de kinderen (Spruijt, 2006).

Een belangrijke bron van conflicten na scheiding betreft het contact met de uitwonende ouder. Er kunnen ergernissen ontstaan doordat ouders eigenlijk niet met elkaar willen praten maar dit toch nodig is in verband met de kinderen. Een klein meningsverschil over bijvoorbeeld de opvoeding kan al zorgen voor grote conflicten tussen ouders omdat er ergernissen en irritaties uit het verleden kunnen meespelen (Harold, Fincham, Osborne & Conger, 1997). Voor de betrokken kinderen is dit erg vervelend (Spruijt, 2006). Blootstelling aan dergelijke ouderlijke conflicten (zowel in intacte gezinnen als scheidingsgezinnen) levert voor jongeren vaak veel stress op en wordt geassocieerd met het ontwikkelen van significante gedragsproblemen en emotionele problemen (Kerig, 1998). De mogelijk negatieve gevolgen van ouderlijke conflicten hangen dus niet per definitie samen met een echtscheiding maar kunnen ook voorkomen in intacte gezinnen (Garber, 1992). Wel blijken jongeren met gescheiden ouders gemiddeld meer bloot te staan aan ouderlijke conflicten dan jongeren uit intacte gezinnen (Hanson, 1999). De invloed van deze conflicten op het zelfvertrouwen is echter groter bij jongeren uit intacte gezinnen dan bij jongeren uit gescheiden gezinnen. Bij gescheiden gezinnen heeft de jongere in 20% van de gevallen namelijk geen contact meer met beide ouders en zal dan ook minder hinder ondervinden van deze conflicten (Harold, Fincham, Osborne & Conger, 1997).

Cox en Paley (1997) bekijken in hun artikel de invloed van ouderlijke conflicten op kinderen vanuit de gezinssysteemtheorie. De systeemtheorie wil zeggen dat een gezin een complex, geïntegreerd geheel is van verschillende subsystemen waarin verschillende familieleden elkaar beïnvloeden. Elk subsysteem heeft zijn eigen grenzen waarbinnen het functioneert. Subsystemen die in een gezin voorkomen zijn bijvoorbeeld het partnersysteem, het ouder-kind systeem en het broers en zussen systeem. Dezelfde familieleden kunnen dus in meerdere systemen voorkomen. Vanuit deze theorie wordt er een relatie verwacht tussen ouderlijke conflicten binnen het partnersysteem en problematische uitkomsten voor kinderen in het kindsysteem. Een conflict tussen ouders kan makkelijk overslaan naar de kinderen omdat ouders ook in relatie staan met hun kinderen. Daardoor kunnen kinderen hinder ondervinden van deze conflicten (Cox & Paley, 1997). Andere onderzoekers melden dat blootstelling aan sommige vormen van ouderlijke conflicten juist behulpzaam kan zijn voor jongeren als deze conflicten op een effectieve manier worden opgelost en ouders model staan door adequate probleemoplossende vaardigheden (Brooks-Gunn & Cox, 1997).

Sekse

Een belangrijke vraag is of de invloed van ouderlijke conflicten en echtscheiding op het zelfvertrouwen van jongeren verschillend is voor jongens en meisjes. Hierover verschillen de onderzoekers van mening. Regelmatig komt er uit wetenschappelijk onderzoek naar voren dat jongens meer nadelige gevolgen ondervinden van een scheiding dan meisjes. Uit recente literatuur blijken deze sekseverschillen in echtscheidingsgevolgen minder uitgesproken dan werd aangenomen (Amato, 2001). Simons, Lin, Gordon, Conger en Lorenz (1999) constateren in hun onderzoek dat echtscheiding significant gerelateerd is aan zowel externaliserende als internaliserende problemen bij jongens. Bij meisjes werd gevonden dat vooral de externaliserende problemen significant toenamen na een scheiding. VanderValk, e.a. (2004) zien juist een toename van internaliserende problemen bij meisjes na een scheiding. Meta-analyses van Amato en Keith (1991) en Amato (2001) vinden geen significant verschil in het psychologisch welbevinden van jongens en meisjes die een scheiding hebben meegemaakt. Onderzoek van onder andere Davies & Windle (1997) laat zien dat jongens in de kindertijd kwetsbaarder zijn voor de invloed van ouderlijke conflicten dan meisjes, terwijl in de adolescentie meisjes meer hinder ondervinden van ouderlijke conflicten. Als we specifiek kijken naar de invloed van sekse op het zelfvertrouwen van jongeren dan zien we dat meisjes in hun adolescentie gevoeliger zijn voor het ontwikkelen van een slecht zelfvertrouwen dan jongens. Meisjes zijn over het algemeen meer empathisch dan jongens en betrekken problemen van anderen (in dit geval ouders) sneller op zichzelf. Daarnaast zijn meisjes gevoeliger voor relationele problemen dan jongens (Davies & Windle, 1997). Doordat ze meer empathisch zijn is de kans groter dat ze betrokken raken bij ouderlijke conflicten omdat ze willen helpen (Harrold & Conger, 1997).

In alle gevallen dient rekening gehouden te worden met het feit dat er een verschil bestaat in de mate waarin internaliserende en externaliserende problemen voorkomen bij jongens en meisjes, los van een scheiding. Over het algemeen komen externaliserende problemen vaker voor bij jongens en internaliserende problemen vaker bij meisjes (Amato, 2001). Met dit basisverschil moet dus rekening gehouden worden als er gekeken wordt naar de invloed van een scheiding op het zelfvertrouwen.

PROBLEEMSTELLING EN VRAAGSTELLING

Naar aanleiding van bovenstaande literatuur is het globale doel van dit onderzoek om via vragenlijstonderzoek meer inzicht te krijgen in het verband tussen de mate van ouderlijke conflicten en psychosociale problemen bij jongeren. Hierbij zal onderscheid gemaakt worden

tussen intacte en gescheiden gezinnen en tussen jongens en meisjes. Specifiek zal in dit onderzoek gekeken worden naar het zelfvertrouwen van jongeren en of dit samenhangt met ouderlijke conflicten in zowel intacte als scheidingsgezinnen. De bijbehorende vraagstelling is: *In hoeverre bestaat er een relatie tussen de mate van ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren uit zowel intacte gezinnen als scheidingsgezinnen en is dit verschillend voor jongens en meisjes?*

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden wordt gebruik gemaakt van de volgende onderzoeksvragen en bijbehorende hypothesen:

1. In hoeverre bestaat er een relatie tussen de mate van ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren?

Aan de hand van de literatuur wordt verwacht dat er sprake is van een negatieve samenhang tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren. Dit wil zeggen dat wanneer de ouderlijke conflicten toenemen, het zelfvertrouwen zal afnemen.

2. In hoeverre is er een verschil in het gemiddelde zelfvertrouwen van jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen?

De verwachting is dat jongeren uit intacte gezinnen gemiddeld genomen meer zelfvertrouwen hebben dan jongeren uit gescheiden gezinnen (Amato, 2001; Amato & Keith, 1991).

3. In hoeverre verandert de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen als er bij ouderlijke conflicten onderscheid gemaakt wordt tussen intacte en gescheiden gezinnen?

Verwacht wordt dat de samenhang tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen sterker zal zijn in intacte gezinnen dan in gescheiden gezinnen. Dit wordt verwacht omdat jongeren met gescheiden ouders niet altijd meer contact hebben met beide ouders en daardoor minder conflicten meemaken. Jongeren in intacte gezinnen wonen nog bij beide ouders en zitten daardoor dichtbij de bron van de conflicten (Grych & Fincham, 2001).

4. In hoeverre verandert de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen als er bij zelfvertrouwen onderscheid gemaakt wordt tussen de sekse van de jongere?

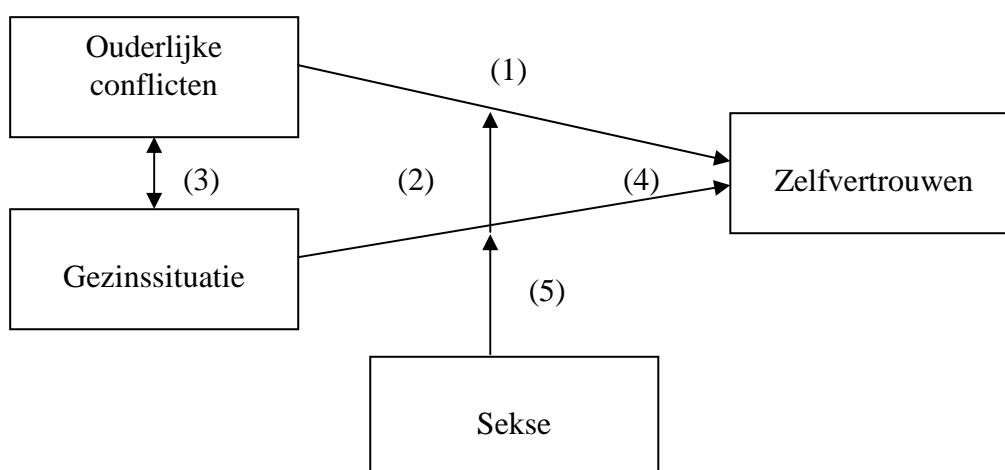
De hypothese is dat de samenhang tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen sterker is voor meisjes dan voor jongens omdat meisjes over het algemeen meer empathisch zijn dan jongens. Ze betrekken problemen van de ouders sneller op

zichzelf en zijn gevoeliger voor relationele problemen dan jongens (Davies & Windle, 1997).

5. Is er sprake van een interactie-effect tussen gezinssituatie (intact/gescheiden) en sekse van de jongeren (jongen/meisje) en welke invloed heeft dit op de relatie tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen?

Verwacht wordt dat de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen het sterkst zal zijn voor meisjes uit intacte gezinnen en het minst sterk voor jongens uit gescheiden gezinnen.

In Figuur 1 is een schematische weergave van de onderzoeksvragen te zien.

Figuur 1. Schematische weergave onderzoeksvragen

METHODE

Steekproef

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden zal er gebruik worden gemaakt van data die verzameld zijn bij eerder afgenomen survey-onderzoek door dr. A. P. Spruijt. In 2006 is op twintig middelbare scholen in Nederland vragenlijstonderzoek uitgevoerd naar jongeren en gezinnen. De jongeren hebben de vragenlijsten klassikaal ingevuld. De totale steekproef bedroeg 1632 jongeren in de leeftijd van 12 tot 16 jaar vanuit verschillende schooltypes. De ondervraagde groep bestaat voor 48,2% uit meisjes en voor 51,8% uit jongens.

Respectievelijk zijn dit 800 meisjes en 859 jongens. De gemiddelde leeftijd van de jongeren is 13,7 jaar met een standaardafwijking van 1,01 jaar. Van de 1632 jongeren komen er 1342 uit intacte gezinnen, dit is 82,2%. De overige 290 jongeren (17,8%) komen uit gescheiden gezinnen. De scheiding is gemiddeld zes à zeven jaar geleden. De vragen over het

zelfvertrouwen zijn door 1509 kinderen ingevuld, er zijn 150 kinderen die deze vragen niet volledig hebben ingevuld, deze worden niet in de analyse meegenomen. Bij de vragen over ouderlijke conflicten zijn er 41 kinderen die deze vragen niet volledig hebben ingevuld. De onvolledige vragenlijsten worden niet meegenomen in de analyse.

Instrumenten

De belangrijkste begrippen uit de vraagstelling zijn: 'ouderlijke conflicten' en 'zelfvertrouwen'. Het concept ouderlijke conflicten betreft de zelfwaarnemingen van kinderen op de aanwezige ouderlijke conflicten. Het gaat hierbij om zowel de frequentie als de inhoud van de huidige conflicten in zowel intacte als gescheiden gezinnen. De inhoud van de conflicten wordt gemeten in de vragenlijst 'Jongeren en gezinnen' door middel van de Conflict Awareness vragenlijst (Grych & Fincham, 1993 [aangepast door dr. Ed Spruijt]). Het concept ouderlijke conflicten bestaat uit vijf vragen met de antwoordcategorieën (nooit, zelden, soms, vaak en voortdurend). Een voorbeeld van een vraag is: Hoe vaak maken je vader en moeder - voor zover je weet - ruzie over geld? De vragenlijst heeft een goede betrouwbaarheid met een *Cronbach's alpha* van .80 .

Het concept zelfvertrouwen wordt gemeten met de Rosenberg-Self-Esteem-Scale (RSE) (Rosenberg, Schooler, Shoenbach, Rosenberg, 1995). Het gaat hier om een schaal bestaande uit tien vragen met vier antwoordcategorieën (past helemaal niet bij me, past eigenlijk niet bij me, past een beetje bij me, past goed bij me). Een voorbeeldvraag is: 'Nu en dan denk ik dat ik nergens goed voor ben'. De *Cronbach's alpha* voor deze schaal is .84.

Analyseprocedure

Om alle analyses uit te voeren zijn er voor ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen schalen gemaakt. Er wordt gewerkt met een *alpha* van .05 om zo de significantie van de verschillende testen te bepalen.

Onderzoeksvraag 1 kan worden beantwoord door een *Pearson's correlatiecoëfficiënt* te berekenen. De schalen 'ouderlijke conflicten' en 'zelfvertrouwen' zijn beiden op intervalniveau gemeten en er wordt een rechtlijnig (negatief) verband verondersteld. Met andere woorden: er wordt verwacht dat wanneer men hoger scoort op ouderlijke conflicten men lager scoort op zelfvertrouwen.

Onderzoeksvraag 2 kan beantwoord worden door een *t-toets* uit te voeren. Hierbij wordt van zowel jongeren uit intacte als gescheiden gezinnen het gemiddelde zelfvertrouwen

berekend. Daarna zal gekeken worden of de gemiddelden van elkaar verschillen en of dit verschil significant is.

Onderzoeksvraag 3 kan worden beantwoord door twee *Pearson's correlatiecoëfficiënten* te berekenen voor conflicten en zelfvertrouwen in intacte en gescheiden gezinnen. Er wordt dan gekeken of de samenhang tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen verschillend is in intacte gezinnen en scheidingsgezinnen. Om de intacte gezinnen en de scheidingsgezinnen te vergelijken wordt er gebruik gemaakt van de *Fisher r-to-z transformation*.

Onderzoeksvraag 4 kan beantwoord worden door twee *Pearson's correlatiecoëfficiënten* uit te voeren. Eén voor mate van ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen meisjes, en één voor de mate van ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen jongens. Als de uitkomst significant is kunnen de resultaten vergeleken worden met onderzoeksvraag 1 en 2.

Om onderzoeksvraag 5 te beantwoorden is het handig om een combinatievariabele te maken van geslacht en gezinssituatie. Er komen dan vier categorieën (meisjes-intact, jongens-intact, meisjes-gescheiden en jongens-gescheiden). Voor elke groep afzonderlijk wordt dan de correlatie berekend.

RESULTATEN

De onderzochte variabelen zijn zelfvertrouwen (totaal, voor jongens en meisjes apart en voor jongeren in intacte en gescheiden gezinnen apart) en ouderlijke conflicten (totaal en voor intacte en gescheiden gezinnen). In Tabel 2 zijn de beschrijvende statistieken te vinden voor de vijf onderzoeksvragen. Aan de gegevens in Tabel 2 is te zien dat jongens gemiddeld genomen meer zelfvertrouwen hebben dan meisjes en dat het zelfvertrouwen van jongeren in intacte gezinnen gemiddeld genomen hoger is dan in gescheiden gezinnen. Verder valt op dat jongeren uit gescheiden gezinnen meer ouderlijke conflicten ervaren dan jongeren uit intacte gezinnen. In de hierop volgende analyses wordt nagegaan of deze verschillen significant zijn en wordt er gekeken naar de relatie tussen zelfvertrouwen en ouderlijke conflicten.

De eerste onderzoeksvraag die onderzocht is luidt: *In hoeverre bestaat er een relatie tussen de mate van ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren?*

Om te onderzoeken of er een relatie bestaat tussen de mate van ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen van jongeren is allereerst een spreidingsdiagram gemaakt. De verwachting is dat een hogere score op ouderlijke conflicten samenhangt met een lagere score op

zelfvertrouwen. In het spreidingsdiagram is te zien dat er inderdaad sprake is van een rechtlijnig negatieve samenhang. Dit wordt ondersteund door de berekening van de *Pearson's correlatiecoëfficiënt* [$r = -.21$; $p < .01$]. Er kan geconcludeerd worden dat ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen negatief samenhangen. Dit wil zeggen dat een hogere mate van ouderlijke conflicten samengaat met een lagere mate van zelfvertrouwen. Dit verband is matig sterk. In de volgende onderzoeksvragen wordt op deze relatie verder ingegaan.

Tabel 2

Beschrijvende statistieken van de variabelen

Variabelen	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Zelfvertrouwen totaal	1509	31,08	5,96
Zelfvertrouwen jongens	770	32,48	5,30
Zelfvertrouwen meisjes	739	29,61	6,26
Zelfvertrouwen jongeren intacte gezinnen	1245	31,17	5,89
Zelfvertrouwen jongeren gescheiden gezinnen	240	30,83	6,19
Zelfvertrouwen jongens intacte gezinnen	645	32,44	5,33
Zelfvertrouwen jongens gescheiden gezinnen	114	32,81	5,12
Zelfvertrouwen meisjes intacte gezinnen	600	29,80	6,15
Zelfvertrouwen meisjes gescheiden gezinnen	126	29,03	6,54
Ouderlijke conflicten	1618	9,04	3,32
Ouderlijke conflicten in intacte gezinnen	1336	8,74	2,91
Ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen	271	10,56	4,59

De tweede onderzoeksvraag luidt: *In hoeverre is er een verschil in het gemiddelde zelfvertrouwen van jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen?*

Om te onderzoeken of er een verschil bestaat in het gemiddelde zelfvertrouwen van jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen is een *t-toets voor onafhankelijke steekproeven* uitgevoerd. De splitsingsvariabele hierbij is gezinssituatie. In Tabel 2 staan de beschrijvende

statistieken vermeld van het gemiddelde zelfvertrouwen van kinderen uit intacte gezinnen en uit gescheiden gezinnen. Er blijkt een minimaal verschil te zijn in het gemiddelde zelfvertrouwen. Gemiddeld genomen hebben jongeren uit intacte gezinnen (31,17) meer zelfvertrouwen dan jongeren uit gescheiden gezinnen (30,83). Dit verschil is echter niet significant: $t = .82$; $df = 1483$; $p = .20$. De kans dat dit verschil in gemiddeld zelfvertrouwen op toeval berust is 20%. Met andere woorden: Er is geen aantoonbaar verschil in het gemiddelde zelfvertrouwen tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen.

De derde onderzoeksvraag luidt: *In hoeverre verandert de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen als er bij ouderlijke conflicten onderscheid gemaakt wordt tussen intacte en gescheiden gezinnen?*

Zoals bij onderzoeksvraag 1 al bleek is er een matig negatief verband tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen van jongeren [$r = -.21$; $p < .01$]. Hoe meer ouderlijke conflicten hoe minder zelfvertrouwen. In deze onderzoeksvraag wordt onderzocht of deze relatie verandert als er bij ouderlijke conflicten onderscheid gemaakt wordt tussen conflicten in intacte en gescheiden gezinnen. Verwacht wordt dat het verband sterker is bij intacte gezinnen omdat ouders daar nog bij elkaar zijn en de jongeren meer met conflicten geconfronteerd worden dan bij gescheiden gezinnen.

In Tabel 2 zijn de beschrijvende statistieken te vinden voor de variabelen zelfvertrouwen totaal (gemiddeld 31,08, spreiding 5,96), ouderlijke conflicten in intacte gezinnen (gemiddeld 8,74, spreiding 2,91) en ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen (gemiddeld 10,56, spreiding 4,59). Zowel jongeren uit intacte als gescheiden gezinnen geven een redelijk lage score aan de mate van conflicten van hun ouders als rekening gehouden wordt met de maximaal haalbare score van 25. Verder is te zien dat jongeren in gescheiden gezinnen meer ouderlijke conflicten waarnemen dan jongeren in intacte gezinnen. Dit verschil is significant: $t = -8,40$; $df = 1605$; $p < .01$ bij tweezijdige toetsing.

Om te kunnen onderzoeken in hoeverre de relatie tussen zelfvertrouwen en ouderlijke conflicten verandert als er bij ouderlijke conflicten onderscheid gemaakt wordt tussen intacte en gescheiden gezinnen is er een *Pearson's correlatiecoëfficiënt* berekend. Door middel van *split file* is er onderscheid gemaakt tussen ouderlijke conflicten in intacte gezinnen en gescheiden gezinnen. In Tabel 3 zijn de correlaties weergegeven tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen in intacte en gescheiden gezinnen.

Tabel 3

Pearson correlaties zelfvertrouwen en ouderlijke conflicten intact en gescheiden

	Ouderlijke conflicten intacte gezinnen	Ouderlijke conflicten gescheiden gezinnen
Zelfvertrouwen jongeren	-.23*	-.15**
N	1336	271

* $p < .01$ ** $p < .05$

Er blijkt sprake te zijn van een negatieve samenhang tussen ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen en zelfvertrouwen [$r = -.15$; $p = .02$]. Dit is ook het geval bij ouderlijke conflicten in intacte gezinnen en zelfvertrouwen [$r = -.23$; $p < .01$]. Zoals verwacht is de samenhang tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen sterker in intacte gezinnen. Na berekening van de Fisher *r-to-z transformation* blijkt dit verschil in correlaties niet significant te zijn: $z = -1.14$; $p = .22$ bij 2-zijdige toetsing.

Geconcludeerd kan worden dat de relatie tussen zelfvertrouwen van jongeren en ouderlijke conflicten sterker is in intacte gezinnen dan in gescheiden gezinnen. Het verschil in correlaties is echter niet significant.

De vierde onderzoeksvraag luidt: *In hoeverre verandert de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen als er bij zelfvertrouwen onderscheid gemaakt wordt tussen de sekse van de jongere?*

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat ouderlijke conflicten negatief samenhangen met zelfvertrouwen [$r = -.21$; $p < .01$] en dat deze relatie sterker is bij intacte gezinnen [$r = -.23$; $p < .01$] dan bij gescheiden gezinnen [$r = -.15$; $p = .02$], al is dit verschil in correlaties niet significant. De volgende vraag is of deze relatie verandert als er bij zelfvertrouwen van de jongeren onderscheid gemaakt wordt tussen jongens en meisjes. De beschrijvende statistieken voor ouderlijke conflicten, zelfvertrouwen meisjes en zelfvertrouwen jongens is te vinden in Tabel 2. Jongens hebben gemiddeld genomen meer zelfvertrouwen dan meisjes (32,48 voor jongens met een spreiding van 5,30 tegenover 29,61 voor meisjes met een spreiding van 6,26). Dit verschil is significant; $t = 9,64$; $df = 1507$; $p < .01$ bij tweezijdige toetsing. Er wordt verwacht dat de invloed van ouderlijke conflicten op het zelfvertrouwen groter is voor meisjes dan voor jongens

Om te onderzoeken in hoeverre de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen van jongeren verandert als er onderscheid gemaakt wordt tussen jongens en meisjes is er een *Pearson's correlatiecoëfficiënt* berekend voor ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen. Door middel van *split file* is er onderscheid gemaakt tussen zelfvertrouwen van jongens en meisjes. In Tabel 4 zijn de correlaties beschreven tussen ouderlijke conflicten, zelfvertrouwen meisjes en zelfvertrouwen jongens.

Tabel 4

Pearson correlaties ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen meisjes en jongens

	Zelfvertrouwen meisjes	Zelfvertrouwen jongens
Ouderlijke conflicten	-.20*	-.14*
N	739	770

* $p < .01$

Voor zowel meisjes als jongens blijkt er sprake te zijn van een significante negatieve samenhang met ouderlijke conflicten. Als de ouderlijke conflicten toenemen, zal het zelfvertrouwen afnemen. Deze correlatie is voor meisjes sterker dan voor jongens. Voor meisjes geldt: $r = -.20$; $p < .01$ en voor jongens geldt: $r = -.14$; $p < .01$. Na berekening van de Fisher *r-to-z transformation* blijkt dit verschil in correlatie echter niet significant te zijn [$z = -1.2$; $p = .23$] bij tweezijdige toetsing.

Concluderend kan gezegd worden dat jongens gemiddeld genomen meer zelfvertrouwen hebben dan meisjes: $t = 9,64$; $df = 1507$; $p < .01$ bij tweezijdige toetsing. Verder ondervinden meisjes meer negatieve invloed van ouderlijke conflicten dan jongens. Dit verschil in correlatie is echter niet significant. In de volgende onderzoeksvraag wordt gekeken of deze bevindingen veranderen als ook de gezinssituatie waarin de jongeren verkeren wordt meegenomen in de berekening.

De vijfde onderzoeksvraag luidt: *Is er sprake van een interactie-effect tussen gezinssituatie (intact/gescheiden) en sekse van de jongeren (jongen/meisje) en welke invloed heeft dit op de relatie tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen?*

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden is er een combinatievariabele gemaakt van geslacht en gezinssituatie. Er zijn vier categorieën (jongens-intact, meisjes-intact, jongens-gescheiden, meisjes-gescheiden). De gemiddelden voor deze groepen zijn terug te vinden in

Tabel 2. Voor elk van de vier groepen is afzonderlijk de correlatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen berekend. In Tabel 5 zijn de resultaten weergegeven. Te zien is dat de correlatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen voor jongens en meisjes uit intacte gezinnen sterker is dan voor jongens en meisjes uit gescheiden gezinnen. In beide gezinssituaties is de correlatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen groter bij meisjes dan bij jongens. In gescheiden gezinnen zijn beide correlaties niet significant. Voor jongens geldt: $r = -.04$; $p = .68$ en voor meisjes geldt: $r = -.15$; $p = .10$. De correlaties in intacte gezinnen zijn wel significant. Voor meisjes uit intacte gezinnen geldt: $r = -.22$; $p < .01$. Voor jongens uit intacte gezinnen geldt: $r = -.18$; $p < .01$. Opvallend is verder dat het verschil in correlatie het grootst is tussen meisjes uit intacte gezinnen en jongens uit gescheiden gezinnen.

Tabel 5

Pearson correlaties interactie-effect gezinssituatie en sekse op relatie ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen

Gezinssituatie	Sekse	N	Correlatie conflicten en zelfvertrouwen
Intact	Jongen	645	-.18*
	Meisje	594	-.22*
Gescheiden	Jongen	110	-.04
	Meisje	114	-.15

* $p < .01$

Om uitspraken te kunnen doen over de significantie van het verschil tussen de correlaties uit Tabel 5 is voor elke mogelijke combinatie van correlaties een *Fisher r-to-z transformation* uitgevoerd. Hiermee is te zien of het verschil tussen de vier groepen significant is. Geen van de verschillen blijkt significant als er gekeken wordt naar tweezijdige toetsing. De correlatie tussen het zelfvertrouwen van jongens uit gescheiden gezinnen en meisjes uit intacte gezinnen blijkt bij eenzijdige toetsing wel significant; $z = -1.75$; $p = .04$. De correlatie tussen het zelfvertrouwen van jongens uit intacte gezinnen en jongens uit gescheiden gezinnen blijkt bij eenzijdige toetsing net niet significant; $z = -1.36$; $p = .09$. Wel lijkt er sprake te zijn van een trend die er op duidt dat de correlatie voor jongens uit intacte gezinnen sterker is dan voor jongens uit gescheiden gezinnen.

Concluderend kan er gezegd worden dat er geen uitspraken gedaan mogen worden over het verschil in correlatie tussen de vier groepen, behalve tussen meisjes uit intacte gezinnen en jongens uit gescheiden gezinnen. Ouderlijke conflicten hebben een significant groter effect op het zelfvertrouwen van meisjes uit intacte gezinnen dan op jongens uit gescheiden gezinnen.

CONCLUSIE

In dit onderzoek is nagegaan of er een verband bestaat tussen ouderlijke conflicten, echtscheiding en zelfvertrouwen van jongeren tussen de 12 en 16 jaar. Hierbij werden verschillende onderzoeksvragen beantwoord. De eerste onderzoeksvraag die onderzocht is, is of er een relatie bestaat tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongeren. De verwachting vanuit de literatuur was dat er een negatieve relatie zou zijn. Seidah en Bouffard (2007) beschrijven in hun artikel dat het zelfvertrouwen van jongeren een deuk op kan lopen als er sprake is van ernstige ouderlijke conflicten. Verwacht werd daarom dat een hogere score op ouderlijke conflicten zou samenhangen met een lagere score op zelfvertrouwen. Deze hypothese bleek te kloppen. Er is sprake van een matig sterke negatieve samenhang tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen. Dit wil zeggen dat het zelfvertrouwen van jongeren uit zowel intacte als gescheiden gezinnen negatief samenhangt met ouderlijke conflicten.

Bij de tweede onderzoeksvraag werd er gekeken of er een verschil was in het gemiddelde zelfvertrouwen van jongeren uit gescheiden en intacte gezinnen. De verwachting vanuit de literatuur van onder andere Amato (2001) en Amato en Keith (1991) was dat jongeren uit intacte gezinnen gemiddeld genomen hoger scoren op zelfvertrouwen dan jongeren uit gescheiden gezinnen. Jongeren uit gescheiden gezinnen hebben gemiddeld genomen een lager gevoel van welbevinden, minder gevoel van zelfcontrole, ervaren meer stress en hebben minder zelfvertrouwen dan kinderen uit intacte gezinnen (Amato, 2001). Uit dit onderzoek kwam naar voren dat jongeren uit intacte gezinnen een hoger zelfvertrouwen rapporteren dan jongeren uit gescheiden gezinnen, maar dit verschil is minimaal. Bovendien blijkt dit verschil niet significant te zijn waardoor er geen uitspraken gedaan mogen worden over het verschil in gemiddeld zelfvertrouwen tussen jongeren uit intacte en gescheiden gezinnen.

Uit verschillende literatuurstudies (o.a. Dunlop, Burns, Bermingham, 2001; Hanson, 1999; Kerig, 1998) blijkt verder dat het verband tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen complex is. Er dient bij de relatie tussen ouderlijke conflicten en

zelfvertrouwen rekening te worden gehouden met andere factoren, zoals sekse van de jongeren en of de ouderlijke conflicten plaatsvinden in intacte of gescheiden gezinnen. Daarom is de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen verder onderzocht.

Allereerst is gekeken of de gezinsstructuur van invloed is op de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen. Volgens Hanson (1999) staan jongeren waarvan de ouders zijn gescheiden meer bloot aan ouderlijke conflicten dan jongeren uit intacte gezinnen. De verwachting is echter dat de invloed van deze conflicten op het zelfvertrouwen van jongeren groter is in intacte gezinnen dan in gescheiden gezinnen omdat de jongeren in intacte gezinnen de conflicten van dichterbij meemaken dan jongeren uit gescheiden gezinnen waarvan de ouders niet meer bij elkaar wonen (Harold, Fincham, Osborne & Conger, 1997). Uit de uitkomsten van dit onderzoek blijkt dat het verband tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen significant sterker is voor jongeren uit intacte gezinnen dan voor jongeren uit gescheiden gezinnen. Dit wil zeggen dat wanneer de ouderlijke conflicten toenemen, het zelfvertrouwen van jongeren uit intacte gezinnen meer afneemt dan bij gescheiden gezinnen.

Nu bekend is dat jongeren uit intacte gezinnen meer hinder ondervinden van ouderlijke conflicten dan jongeren uit gescheiden gezinnen is het nuttig om te kijken of deze relatie voor jongens en meisjes hetzelfde is. Verwacht werd dat het zelfvertrouwen van meisjes meer negatief zou samenhangen met ouderlijke conflicten dan het zelfvertrouwen van jongens. Deze verwachting kwam voort uit literatuur van onder andere Davies en Windle (1997) die zeggen dat meisjes meer empathisch zijn dan jongens en dat ze problemen van anderen (in dit geval ouders) sneller op zichzelf betrekken. Daarnaast zijn meisjes gevoeliger voor relationele problemen dan jongens. Dit komt overeen met de bevindingen uit dit onderzoek. De negatieve correlatie tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van meisjes bleek groter dan tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongens. Met andere woorden: als de ouderlijke conflicten toenemen heeft dit een grotere negatieve samenhang met het zelfvertrouwen van meisjes dan met het zelfvertrouwen van jongens.

Tenslotte is er gekeken naar de interactie tussen gezinssituatie en sekse en de samenhang met het zelfvertrouwen. De resultaten lijken erop te duiden dat de negatieve correlatie tussen ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van meisjes uit intacte gezinnen het grootst is. Daarna volgen jongens uit intacte gezinnen. Over meisjes en jongens uit gescheiden gezinnen kunnen echter geen uitspraken gedaan worden omdat deze correlaties niet significant waren. Verder blijkt dat het zelfvertrouwen van meisjes uit intacte gezinnen significant meer negatieve samenhang vertoont met ouderlijke conflicten dan bij jongens uit gescheiden gezinnen.

Al met al kan gezegd worden dat ouderlijke conflicten zeker een relatie hebben met het zelfvertrouwen van zowel jongens als meisjes uit zowel intacte als gescheiden gezinnen. Bij intacte gezinnen is de relatie sterker dan bij gescheiden gezinnen en bij meisjes groter dan bij jongens. Het zelfvertrouwen van meisjes uit intacte gezinnen hangt het meest negatief samen met ouderlijke conflicten en het zelfvertrouwen van jongens uit gescheiden gezinnen het minst. Alleen het verschil in correlatie tussen meisjes uit intacte gezinnen en jongens uit gescheiden gezinnen is significant bij eenzijdige toetsing.

Deze uitkomsten bevestigen de literatuur van onder andere Garber (1992) en VanPeer (2006) dat niet zozeer de scheiding op zich, maar de mate van ouderlijke conflicten binnen een gezin (zowel intact als gescheiden) invloed hebben op het zelfvertrouwen van jongeren. Daarom is het niet verwonderlijk dat de relatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen in intacte gezinnen sterker is dan in gescheiden gezinnen; jongeren in intacte gezinnen maken meer van deze conflicten mee als ze met beide ouders in huis wonen.

DISCUSSIE

Er is tijdens dit onderzoek ingegaan op de gevolgen van ouderlijke conflicten en echtscheiding voor het zelfvertrouwen van jongeren. Zowel het zelfvertrouwen als de aanwezigheid van ouderlijke conflicten is gemeten in de jongerenvragenlijst. Het gaat hier dus niet zozeer om de werkelijke ouderlijke conflicten, maar om de waargenomen ouderlijke conflicten door de jongeren. Het voordeel van het gebruik van jongerenrapportage is dat het essentieel is om de waarneming van de jongeren te meten aangezien alleen de conflicten die ze waarnemen invloed kunnen hebben op hun zelfvertrouwen. Er kan echter ook een kanttekening geplaatst worden bij het gebruik van jongerenrapportage voor de aanwezigheid van ouderlijke conflicten. Larsen, Branje, van der Valk en Meeus (2007) geven aan dat de resultaten beïnvloed kunnen zijn doordat er sprake is van eenzijdigheid van de bron, de resultaten zijn dus beperkt.

Verder dient er rekening gehouden te worden met het grote verschil in respondenten uit intacte en gescheiden gezinnen. Er zijn ongeveer 600 kinderen uit intacte gezinnen tegenover 100 uit gescheiden gezinnen. Dit kan wellicht een oorzaak zijn waarom in onderzoeksvraag 5 de resultaten voor jongeren uit gescheiden gezinnen niet significant waren. Voor komend onderzoek is het wellicht nuttig om de groepen ongeveer even groot te laten zijn.

Opvallend is verder dat de spreiding van ouderlijke conflicten een stuk groter is bij gescheiden gezinnen dan bij intacte gezinnen (zie Tabel 2). Dit kan er op duiden dat de groep

jongeren uit gescheiden gezinnen erg divers is. Sommige kinderen zullen nog contact hebben met beide ouders en daardoor meer conflicten meemaken dan kinderen die na een scheiding geen contact meer hebben met hun vader. Hier dient bij het lezen van de resultaten ook rekening mee gehouden te worden.

Bij de ontwikkeling van interventies om het zelfvertrouwen van jongeren te vergroten is het naar aanleiding van dit onderzoek vooral nuttig om meisjes en jongens uit intacte gezinnen hierin te betrekken. Het blijkt namelijk dat vooral zij veel hinder ondervinden van ouderlijke conflicten. Het blijkt dat niet zozeer de scheiding op zich een relatie heeft met het zelfvertrouwen, maar de ouderlijke conflicten die ermee samenhangen (Garber, 1992 ; VanPeer, 2006). Ouderlijke conflicten in intacte gezinnen zijn daarbij schadelijker voor het zelfvertrouwen dan ouderlijke conflicten in gescheiden gezinnen (Vandewater & Lansford, 1998).

Binnen zowel intacte als gescheiden gezinnen zijn er naast ouderlijke conflicten nog vele andere factoren die samenhangen met het zelfvertrouwen van jongeren. In de toekomst is het wellicht interessant om te onderzoeken welke vormen van ouderlijke conflicten vooral negatief samenhangen met zelfvertrouwen. Pawlak en Klein (1997) beschrijven in hun artikel een aantal verschillende vormen van ouderlijke conflicten die elk op een andere manier samenhangen met het zelfvertrouwen van jongeren. Zo blijkt dat vijandigheid tussen ouders onderling en het ontbreken van ouderlijke affectie in aanwezigheid van de jongere specifiek invloed hebben op het zelfvertrouwen. Ruzie van ouders over geld en opvoeding hangen daarentegen weer meer negatief samen met het algehele welbevinden van jongeren (Schwarz & Getter, 1980). Het is daarom nuttig om in vervolgonderzoek de verschillende vormen van ouderlijke conflicten te onderscheiden zodat er een beter beeld gevormd kan worden over de invloed van specifieke vormen van ouderlijke conflicten op het zelfvertrouwen.

Verder is het aanbevolen om te kijken naar de opvoedingsstijl van ouders bij het beoordelen van het zelfvertrouwen van jongeren. De opvoedingsstijl van ouders heeft namelijk ook invloed op de manier waarop ouderlijke conflicten tot uiting komen (Pawlak & Klein, 1997). Ouders met een warme, verzorgende opvoedingsstijl hebben vaker kinderen met een goed zelfvertrouwen. Bovendien is er bij ouders met een warme opvoedingsstijl minder sprake van conflicten tussen de ouders onderling. Verder blijkt dat een discrepantie in opvoedingsstijl tussen vader en moeder vaak de aanleiding is tot ouderlijke conflicten en daardoor van invloed kan zijn op het zelfvertrouwen van jongeren (Pawlak & Klein, 1997). In het vervolg is het daarom nuttig om bij de correlatie tussen ouderlijke conflicten en zelfvertrouwen ook rekening te houden met de opvoedingsstijl van ouders.

LITERATUUR

- Amato, P. R. (2001). Children of divorce in the 1990's: An update of the Amato and Keith (1991) Meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 15*, 355-370.
- Amato, P. R., & Keith, B. (1991). Parental divorce and adult well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family, 53*, 43-58.
- Brooks-Gunn, J., & Cox, M. (1997). *Conflicts and Closeness: The formation, functioning, and stability of families*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- CBS (2004). *Maandstatistiek van bevolking*. Voorburg/Heerlen: CBS.
- Cox, M. J., & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology, 48*, 243-267.
- Davies, P. T., & Windle, M. (1997). Gender-specific pathways between maternal depressive symptoms, family discord, and adolescent adjustment. *Developmental Psychology, 33*, 657-668.
- Davis-Kean, P., & Sandler, H. M. (2001). A meta-analysis of measures of self-esteem for young children: A framework for future measures. *Child Development, 72*, 887-906.
- Dronkers, J. (1999). The effects of parental conflicts and divorce on the well-being of pupils in Dutch secondary education. *European Sociological Review, 15*, 195-212.
- Dunlop, R., Burns, A., & Bermingham, S. (2001). Parent-child relations and adolescent self-image following divorce: A 10 year study. *Journal of Youth and Adolescence, 30*, 117-134.
- Emery, R. E. (1999). Marriage, divorce, and children's adjustment (2nd ed.). In VanderValk, I., & Spruijt, E. (2004). De gevolgen van echtscheiding voor kinderen. *JOOK, Jaarboek voor Ontwikkelingspsychologie, Orthopedagogiek en Kinderpsychiatrie, 6*, 324-342.
- Garber, R. J. (1992). Long-term effects of divorce on the self-esteem of young adults. *Journal of Divorce and Remarriage, 17*, 131-137.
- Grych, J. E., & Fincham, F. D. (1993). Children's appraisals of marital conflict: Initial investigations of the cognitive-contextual framework. *Child Development, 64*, 215-230.
- Grych, J. E., & Fincham, F. D. (2001). *Interparental conflict and child development*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanson, T. L. (1999). Does parental conflict explain why divorce is negatively associated with child welfare? *Social Forces, 77*, 1283-1316.

- Harold, G. T., & Conger, R. D. (1997). Marital conflict and adolescent distress: The role of adolescent awareness. *Child Development, 68*, 333-350.
- Harold, G. T., Fincham, F. D., Osborne, L. N., & Conger, R. D. (1997). Mom and dad are at it again: adolescent perceptions of marital conflict and adolescent psychological distress. *Developmental Psychology, 33*, 333-350.
- Kerig, P. K. (1998). Moderators en mediators of the effects of interparental conflict on children's adjustment. *Journal of Abnormal Child Psychology, 26*, 199-212.
- Larsen, H., Branje, S. J. T., van der Valk, I., & Meeus, W. H. J. (2007). Friendship quality as a moderator between perception of interparental conflicts and maladjustment in adolescence. *International Journal of Behavioral Development, 31*, 549-558.
- Pawel, J. J. (2001). Help your child develop self-esteem. *Brown University child and adolescent behaviour letter, 17*, 5-7.
- Pawlak, J. L., & Klein, H. A. (1997). Parental conflict and self-esteem: the rest of the story. *The Journal of Genetic Psychology, 158*, 303-113.
- Rosenberg, M., Schooler, C., Shoenbach, C., & Rosenberg, F. (1995). Global self-esteem and specific self-esteem: different concepts, different outcomes. *American Sociological Review, 60*, 141-156.
- Schwarz, J. C., & Getter, H. (1980). Parental conflict and dominance in late adolescent maladjustment: a triple-interaction model. *Journal of Abnormal Psychology, 89*, 573-580.
- Seidah, A., & Bouffard, T. (2007). Being proud of oneself as a person or being proud of one's physical appearance: What matters for feeling well in adolescence? *Social Behavior And Personality, 35*, 255-268.
- Smulders-Groenhuijsen, L. (2003). *En ze leefden nog lang en gelukkig. Kinderen en scheiding*. Amsterdam, SWP.
- Spruijt, A. P. (2006). Ouderlijke scheiding en de gevolgen voor kinderen. *Tijdschrift van de Vereniging voor Kinder- en Jeugdpsychotherapie, 32*, 37-52.
- VanderValk, I., & Spruijt, E. (2004). De gevolgen van echtscheiding voor kinderen. *JOOK, Jaarboek voor Ontwikkelingspsychologie, Orthopedagogiek en Kinderpsychiatrie, 6*, 324-342.
- VanderValk, I., Spruijt, E., DeGoede, M., Meeus, W., & Maas, C. (2004). Marital status, marital process, and parental resources in predicting adolescents' emotional adjustment: A multilevel analysis. *Journal of Family Issues, 25*, 291-317.

Vandewater, E. A., & Lansford, J. E. (1998). Influences of family structure and parental conflict on children's well-being. *Family Relations*, 47, 323-330.

VanPeer, C. (2006). *De impact van een (echt)scheiding op kinderen en ex-partners*. Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudies.

SUMMARY

Background: There's been done a lot of research on divorce and the influence it has on problem behavior in children. This study will examine the relationship between marital divorce and children's self-esteem. Furthermore we will examine whether it is divorce or the parental conflicts that come with it that influence the self-esteem of young adolescents. The relationship between parental conflicts and self-esteem will be examined in both intact, and divorced families. Furthermore we will distinguish between the self-esteem of boys and girls.

Methods: To answer the research questions we will use data that is collected by dr. A. P. Spruijt in 2006. The children that were questioned came from 20 different schools in the Netherlands. The total sample consisted of 1632 children in the age of 12 to 16 years old. Existing scales were used to measure parental conflicts and self-esteem.

Results: It appears that there is no significant difference between the average self-esteem of children coming from intact families and divorced families. Parental conflicts on the other hand do correlate negatively with the self-esteem of children. This relationship is stronger for children from intact families than it is for children from divorced families. It also appears that the relationship is stronger for girls than it is for boys. The connection between parental conflicts and self-esteem is the strongest for girls from intact families.

Discussion: It has to be noted that the numbers of respondents differ a lot for children of intact families (around 600) and children of divorced families (around 100). Because of that some of the research questions may have been not significant. Further it is important to say that intervention programs that aim at increasing the self-esteem of children that deal with parental conflicts a lot, should be specifically used for girls and boys from intact families.

Keywords: Divorce, parental conflicts, self-esteem, children.